

9. Экология Крыма. Справочное пособие / Под ред. Н.В. Багрова и В.А. Бокова. — Симферополь: Крымское учебно-педагогическое изд-во. 2003. — С. 161—168.

10. Збереження біорізноманіття України (друга національна доповідь). — К.: Видавництво «Хімджест», 2003. — С. 8—9.

Романюк О.І.,
доцент кафедри правових
та загальнонаукових дисциплін,

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ В НАПРЯМІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ПРИРОДООХРАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Господарська діяльність людини приводить до безповоротних негативних змін у навколишньому природному середовищі. Широко відомі такі глобальні екологічні проблеми, як, наприклад, проблеми зі зміни клімату, зменшення біорізноманіття, забруднення та інше. Не менш значимими для України є регіональні проблеми, наприклад, проблеми, пов'язані з забрудненням повітря у великих містах, проблеми Чорного та Азовського морів, Дунаю, Дністра, Карпат і багато інших.

Для оптимального використання природних ресурсів у контексті сталого розвитку держави необхідно враховувати екологічні наслідки функціонування господарського комплексу, а саме галузі, пов'язані з промисловістю, сільським господарством, транспортом, функціонуванням енергетичного комплексу та ін.

Екологічна ситуація, що склалася в Україні, не відповідає вимогам безпечної життєдіяльності, про це чітко вказується в Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затвердженої Законом України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI [1]. Дійсно назріла нагальна потреба впорядкувати комерційну природоохоронну діяльність, економічні важелі екологічного управління і досягти їх органічного поєднання з адміністративною системою екологічного управління.

Протягом багатьох років підприємці розглядали екологічну складову як перешкоду для бізнесу. Усвідомлення та реалізація нового підходу до навколишнього середовища відбувалися поступово: група вчених та підприємців намагалася побудувати логічний місток між бізнесом та охороною навколишнього середовища. Нині вже існує велика кількість європейських досліджень про компанії, що сприймають охорону навколишнього середовища як фактор для підвищення конкурентоздатності, а не як додаткові затрати та відкладені загрози.

Природоохоронною є будь-яка діяльність, спрямована на збереження якості навколишнього середовища на рівні, що забезпечує стійкість біосфери. Під природоохоронною діяльністю, в контексті, що розглядається, розуміють діяльність промислових підприємств, у процесі якої здійснюється комплекс заходів, спрямованих на запобігання, зменшення або ліквідацію негативних впливів основного виробництва на елементи навколишнього середовища.

У сучасних умовах ринкового господарювання більшість учених-економістів [2, с. 4] прийшли до думки про пряму залежність між ефективністю економіки та якістю навколишнього середовища. Виявлення нових чинників суспільного виробництва — відтворення природних ресурсів та охорона навколишнього середовища, пов'язане із причинами економічного характеру, адже саме вплив економічної діяльності суспільства на природу призвів до антропогенних наслідків. Нині фактор екологізації посідає основне місце, а комплекс визначених понять набуває еколого-економічного змісту. Екологізація економіки є важливою складовою еко-розвитку.

Економічний механізм, виходячи з тексту Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 р. (останні зміни внесені Законами України 2010 р.), включає в себе наступні складові елементи:

- ліміти використання природних ресурсів (ст. 43);
- ліміти скидів забруднюючих речовин (ст. 44);
- організація і діяльність фондів охорони навколишнього природного середовища (ст. 47);
- стимулювання в системі охорони навколишнього природного середовища шляхом надання податкових та кредитних пільг, встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів; звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища; інших фінансових механізмів (ст. 48);

— екологічне страхування та екологічний аудит (ст. 49) [3].

Слід відмітити, що економічні проблеми охорони навколишнього природного середовища розглянуто в багатьох публікаціях вітчизняних і зарубіжних авторів, де зміст поняття «екологічні витрати» або «витрати на здійснення природоохоронної діяльності» трактуються по-різному, що зумовлено розглядом цих витрат без урахування необхідності їх обліку. Серед них такі відомі науковці, як Н.З. Гофман, В.В. Немченко, Ю.П. Лебединський, Т.А. Дьоміна, В.К. Тішков, О.Ф. Балацький, С.А. Стуков, В.Ф. Палій та ін. [4—8]. Проте теоретичні й методичні положення, пов'язані з обліком та аналізом природоохоронної діяльності, потребують подальшого поглиблення та доповнення.

Внаслідок проведення критичного аналізу спеціальної літератури та вивчення практики господарювання зроблено висновки про відсутність раціональної побудови системи обліку й аналізу природоохоронної діяльності на українських підприємствах.

Природоохоронна діяльність потребує особливого обліку, аналізу, контролю і стимулювання, але підприємства не ведуть її систематичного обліку через низьку рентабельність для підприємства. Водночас, оздоровлення природного середовища набуває актуального значення і важливості для суспільства. Сутність природоохоронної діяльності у вузькому розумінні визначається методами запобігання забрудненню та усунення збитку, завданого природі.

Таким чином, економічні важелі повинні відігравати подвійну роль, яка полягає:

а) в отриманні додаткових бюджетних коштів за експлуатацію природних об'єктів і техногенне навантаження на довкілля;

б) у створенні таких умов, за яких самі виробники будуть зацікавлені в підвищенні екологічної безпеки своїх виробничих процесів, продукції та послуг з економічних міркувань.

Питання функціонування економічного механізму природокористування й охорони довкілля в ринкових умовах господарювання тісно переплітаються з такими його складовими, як фінансове регулювання природокористуванням, стимулювання природоохоронної діяльності, управління фінансовими потоками у сфері природокористування за різними рівнями влади, страхування екологічної безпеки і відповідальності. До основних фінансових завдань і важелів, спроможних забезпечити ефективну природоохоронну діяльність та переведення національного природногосподарського комплексу на модель сталого й екологобезпечного розвитку, на наш погляд, необхідно віднести:

1) запровадження принципово нового фінансово-економічного механізму природокористування та охорони довкілля й істотне підвищення на цій основі частки екологічних затрат у ВВП;

2) екологічно зорієнтована науково-технологічна, інвестиційна та інноваційна політика з чітким визначенням загальнодержавних пріоритетів щодо сталого розвитку економіки і підвищення рівня екологічної безпеки держави;

3) радикальна структурна перебудова економіки та реалізація приватизаційних програм з усебічним урахуванням екологічних чинників, неухильним і жорстким дотриманням вимог екологічної безпеки;

4) комплексне удосконалення цінової, кредитної, податкової, інвестиційної та митної політики держави в напрямі розв'язання першочергових екологічних проблем і цілеспрямованому переведенню національної економіки на модель сталого й екологобезпечного розвитку.

Література

1. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Затв. Законом України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI// Голос України від 14.01.2011. — № 6.

2. *Веклич О.О.* Екологічне оподаткування в Україні: реалії та напрями вдосконалення з урахуванням світового досвіду: Наук. видання/ НАН України. Ін-т економіки. — К., 2001. — 47 с.

3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: від 25 червня 1991 р.// Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — Ст.546.

4. *Демина Т.А.* Учет и анализ затрат предприятий на природоохранную деятельность / Т.А. Демина. — М. : Изд-во «Финансы и статистика», 1990. — 112 с.

5. *Кислый В.Н.* Экологизация управления предприятием / В.Н. Кислый, Е.В. Лапин, Н.А. Трофименко. — Сумы : ВТД «Университетская книга», 2002. — 232 с.

6. *Лукьянчиков Н.М.* Экономика и организация природопользования/ Лукьянчиков Н.М., Потравный И.М. — М. : Изд-во «Тройка», 2000. — 456 с.

7. *Мишенин Е.В.* Эколого-экономические проблемы природопользования в лесном комплексе / под ред. д.э.н., акад. УЭАН Я.В. Коваля. — Сумы : ИПП «Мрия-1» ЛТД, 1998. — 272 с.

8. *Трофименко Н.А.* Обеспечение экологического маркетинга на промышленном предприятии : Дис. ... канд. экон. наук: 08.08.01. — Сумы : Сумский ГУ, 2001. — 212 с.